

עומקא דפרשה

- הלכות מעשיות
- קובץ פסקים
- במעשה דהגרש"ם
- בל תשחית

- אבקת חלב
- חריף בכלי בשרי
- איסור בישול והנאה
- המתנת שש שעות

פר' משפטים – בענייני בשר בחלב

בס"ד ערש"ק כ"ז שבט תש"פ

חריף חלבי שהתבשל בכלי בשרי

הרב יעקב וולברשטין

בש"ת מהרי"ל דיסקין סי' יד התיר בצל שנחתך בסכין חלבת ונתבשל במחבת בשרית משום ס"ס. א' דילמא בצל אינו דבר חריף [וסתימת המהרי"ל ד' נ' שהיקל אפ"י בב"י שיש רק ב' צדדי היתר. א' שבצל אינו דבר חריף. ב' שגם בדבר חריף יש קולת נ"ט בר נ"ט. וכ"ש באינו ב"י שיש עוד צד להקל שרק בחלבת אמר' שחריפותו משביחתו ולא בשאר דברים]. ב' שכיון שאין בלוע יוצא מחתיכה לחתיכה בלא רוטב, נמצא שטעם החלב הבלוע בבצל אינו יוצא לטעם הבשר הבלוע במחבת אלא באמצעות הרוטב, ונמצא שקודם שאוסרים הבליעות זא"ז הם ניתרים ברוטב מדין נ"ט בר נ"ט, אלא שלדעת הרמ"א ביו"ד סי' צ"ה שאמר ב' קדירות של בשר וחלב בני יומן שהודחו זה עם זה בחמין אפ"י בדיעבד כיון שטעמי הבשר והחלב נפגשים זה עם זה קודם שנתבטלו במים ונעשו נ"ט בר נ"ט ה"נ יש לאסור מה"ט גם בזה, אך זהו רק ספק, דהרי השו"ע שם מתיר, ולכן מצרפין זה לס"ס ומתירים. עכת"ז. (וסמך ע"ז למעשה מו"ר הגרש"ז אולמן זצ"ל).

ולא נתבאר במהרי"ל דין הבצל עצמו, ולכאורה נ' דס"ל שגם הבצל מותר, דאל"כ יש כאן איסור גם על המחבת שבלעה את הבצל מדין חנו"ך. אך צ"ע למה התירו, שהרי הבצל בלוע מטעם בשר וטעם חלב ואף אם אין אוסרים זא"ז בלא רוטב מ"מ איך נתיר לאוכלם יחד, ועל אכילת הבצל עצמו יש רק צד א' להתיר והוא הספק הא' לומר שגם בבצל יש לקולת נ"ט בר נ"ט.

והנה ביו"ד בסי' צה כ' הרמ"א שאף בנתבשל מאכל פרוה בכלי בשר שלדעת הרבה ראשונים בזה [ובפרט בנצלן] אין לקולת נ"ט בר נ"ט [ופסק הרמ"א להחמיר כן אא"כ נתערב כבר המאכל הפרוה בחלב דהוי דיעבד גמור], מ"מ לבשלו בכלי חלב מותר לכתחילה, ואפ"י לבשל לכתחילה פרוה בכלי בשר על דעת לבשלו אח"כ בכלי חלב התירו הרבה אחרונים ואף הפמ"ג שם שהחמיר היקל לצורך שבת.

וטעם הקולא מבואר בט"ז ובגר"א שבזה לא החמירו להאוסרים נתבשלו. והטעם נתבאר בארוכה ביד יהודה שם בסק"כ שהרי דעת כמה ראשונים שאין דין בישול בב"ח אלא בטעמים אלימים אך טעם קלוש של חלב אף אם אסור לבשלו בבשר מה"ת מ"מ אם מבשלו רק בטעם בשר אי"ז בכלל בישול בב"ח, ולכן התיר הרא"ש בחולין קיא: ב' קדירות שהודחו זא"ז, יעו"ש, וכ"א כע"ז במאירי שם, וברשב"א בתוה"ב [ב"ג ש"ד פו.], ובעיטור בח"ב [ז.י] בשם ר"ח. [ויש הרבה חילוקי דינים ביניהם ואכמ"ל]. ולשיטת הנך ראשונים אף אם אסור מדינא לבשל בחלב טעם מאכל שנתבשל בכלי בשרי מ"מ לבשלו בכלי חלבי שרי, אך הרמ"א אף שבב' קערות שהודחו יחד כיון שיש ב' טעמים לאסור אף להמתירים נ"ט בר נ"ט בנתבשלו וכמש"כ הר"ן בחולין קיא: יעו"ש, לא סמך ע"ז להקל אפ"י בדיעבד, מ"מ כאן שמתדבר בנתבשלו שבלא"ה מעיקר הדין אנו מקילים בזה אז אנו מצרפים השילות שמתירים כל בישול של ב' טעמים קלושים לכתחילה כדי להקל לכתחילה בבישול בקדירה שלהם. (ועי' בה"ש סקכ"ז באופ"א, ויש לתמוה ע"ז, ואכמ"ל).

והנה מבואר באותם ראשונים שכשם שאין בישול בב"ח בטעמים כך מותר גם לאכול את המאכל הזה אף שטועם בו טעם בב"ח גמור של נתבשלו, ומוכח שחז"ל לא אסרו לאכול אלא תערובת של בב"ח שאסורה מה"ת בבישול, אך תערובת טעמים שאף בבישול מותרת אין בה איסור אכילה.

וגם מפסק הרמ"א שהתיר לכתחילה להעלות בכלי חלב אף שלהאוסרים בנתבשלו יש כאן תערובת טעמים דאורייתא, לכאורה מוכח ג"כ שס"ל שהאיסור דרבנן תליא בדין הבישול וכיון שגם בבישול אנו מתירים משום צירוף המתירים בנתבשלו להמתירים בישול בב"ח בטעמים אף איסור דרבנן אין בזה. אך יש לדחות ששם קיל טפי כיון שגם בנתבשלו אנו מקילים מעיקר הדין וא"כ י"ל שבאיסור דרבנן גרידא של אכילת תערובת טעמים של בב"ח אנו סומכים לכתחילה על המתירים.

אבקת חלב שנפלה לתבשיל בשרי

הרב עזריאל לאופר

מה יעשה אדם שנשפכה לו כפית אבקת חלב (כגון תחליף חלב לתינוקות וכן מצוי בשוקולד המכיל אבקת חלב) לתוך תבשיל בשרי? לכאורה, הדין הוא כדפסק המחבר (יו"ד צח א) דמשערין שיהיה בתבשיל שישים כנגד הכפית ומותר. אלא, שתהליך ייצור אבקת חלב הינו ע"י אידוי מים מחלב והשארית המוצקים בלבד כך שניתן לרכז כמות גדולה של חלב בכמות קטנה של אבקה. ואם כן, יש לדון האם צריך לשער לפי כמות האבקה שנשפכה או דילמא צריך לשער לפי כמות החלב שממנה הופקה האבקה (וממילא צריך שיהיה הרבה יותר תבשיל על מנת שהוא יהיה מותר).

וביסוד הדבר אפשר להקדים ולשאול מדוע בחלב עצמו משערין כנגד כל החלב ולא כנגד מוצקי החלב בלבד שהם הנותנים את הטעם. אלא, שהביטול נעשה כנגד הצורה המקורית של החלב, למרות שהוא מכיל גם מים שאינם נותנים טעם, וממילא על כל מרכיבי החלב כל שם "חלב". מעתה, עולה שאלה מקדימה נוספת לגבי אופן שאידוי את המים המקוריים של החלב וייצרו אבקת חלב ולאחר מכן הוסיפו בחזרה מים חדשים מהברז. האם דינם של המים החדשים כמו המים המקוריים (ושם "חלב" עליהם) או שמא תערובת חלב ומים מונחת לפנינו? ונפק"מ לביטול בשישים כנגד כמות האבקה בלבד או כנגד אבקת החלב והמים יחד (אם נפלה תערובת אבקת החלב והמים לתבשיל בשרי). והנה החזו"ן (או"ד מא ד על פי תשובות והנהגות ב שעג) ושו"ת שבה"ל (ז קיח) החשיבו תערובת מים חדשים אבקה כחזרה לקדמותו של החלב וממילא דינה שווה לחולין לחלב. מאידך גיסא, הגרש"ז אויערבאך (מנחת שלמה א ד) חלק על כך וסבר שהמים החדשים שמוסיפים לאבקה לא חשיבי ממש חלב, אך בכל זאת מכיוון שלעניין איסור בשר בחלב אזלינן בתר הטעם וטעם אבקת חלב שהוסיפו להם מים הינו כמו טעם חלב טבעי לכן יש לשער כנגד מוצקי החלב והמים יחד. לעומת זאת, בשו"ת שבט מיהודה (יו"ד ב ח) פסק שלא צריך לשער מול המים החדשים מאחר שאין עליהם דין חלב ממש. וכן אין לדמות תערובת זו לדין 'חתיכה נעשית נבילה' (שו"ע יו"ד צב ד), והיינו, שחתיכת בשר שנאסרה מחמת חלב שהתערב בה כל התערובת נעשית איסור ואם נפלה לתבשיל בשרי מבטלים לפי כל החתיכה ולא רק לפי כמות החלב בחתיכה. אך במקרה שלנו תערובת החלב והמים הינה תערובת היתר בהיתר שלא אמרינן בה חנו"ך (שו"ע ורמ"א יו"ד צד ו).

והנה בנידון שאלתינו לגבי אבקת חלב שנפלה לתבשיל בשרי אפשר לומר מחד גיסא דאין הכי נמי, דבבשר וחלב אזלינן בתר הטעם ולכן צריך לשער לפי כמות החלב המקורית ממנה הופקה האבקה. אך מאידך גיסא נידו"ד אינו דומה שהרי סוף סוף נפלה כמות קטנה לתבשיל ומהיכא תיתי לשער בכמות גדולה יותר מכפי מה שנפל לתבשיל? אם כן, למי שסובר שבאבקה מעורבת עם מים שנפלה לתבשיל בשרי משערים נגד האבקה בלבד פשיטא שבאבקת חלב שנפלה לתבשיל משערים כנגד האבקה בלבד וכך אכן פסק בשו"ת שבט מיהודה (יו"ד ב ט). אך נשאר השאלה האם לדעת החולקים הדין זהה באבקת חלב שנופלת לבדה לתבשיל בשרי? ונראה שעיקר הדבר תלוי אי הביטול נעשה לפי טעם התבשיל או לפי הכמות שנפלה לתוכו.

בפוסקים מצינו מחלוקת בנושא זה שיש הסוברים לבטל לפי הכמות שנפלה למאכל (והיינו רק לפי אבקת החלב) כדאיתא בשו"ת קול מבשר (א י) ולעיל בשו"ת שבט מיהודה (שם) וכן מובא בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל (שבט הקהתי ד יו"ד קצה). ומאידך גיסא יש הסוברים דמבטלים לפי הטעם (והיינו לפי כמות החלב המקורית) וכדאיתא בשו"ת מנחת (ליקוטים ס) וכנסית שו"ת שבט הקהתי עצמו (שם) וכ"כ הגר"ז גולדברג (קובץ בית אהרן וישראל מז). ומתשובתו של המנחת שלמה (שם) נראה שקשה ללמוד על אבקה גרידא שנפלה לתוך תבשיל. (ועוד עיין היטב במחלוקת החת"ס (חולין צז ב) ושו"ת בית אפרים (יו"ד לו) גבי מחלוקת הרא"ה והר"ן (חולין לד ב מדפי הר"ף) בדין ביטול חתיכת איסור קרוש שנפל לרוטב שנראה שמחלוקתם היא אי אזלינן בתר הטעם המקורי או בתר הכמות שנפלה לתבשיל).

בישול והנאה מבשר בחלב

הרב ישעי' שפרינגר

המתנת ו' שעות וחומרת בני תורה

הרב יהואל אומן

ידוע שנאסרו ג' דברים אכילת בשר בחלב ובישולו והנאתו, ונלמד מג' פעמים שנאמר בתורה לא תבשל גדי בחלב אמו כן איתא בחולין קט"ו ע"ב מתנא דבי רבי ישמעאל ואף דאיכא עוד דרשות כמבואר שם מ"מ כן נקט רש"י בפירושו על החומש וכן נקט הרמב"ם בספר המצות ל"ט קפ"ז. ואף דברמב"ם בפי' המשניות כריתות פ"ג משמע דנלמד איסור הנאה מלא תאכלו כל תועבה דכיון דנאסר בישולו א"כ הרי הוא תועבה וא"כ אסור באכילה וכן בהנאה לרב אבהו דק"ל כוותיה, אין זה סתירה בדודאי לא ידעינן איסור הנאה רק מיתורא דלא תבשל ג' פעמים אבל מהא דאמר"י כל מקום שאסור אכילה איסור הנאה במשמע ידעינן גדרו דאיסור אכילה והנאה חזא הם וכמו שביאר כל זה הרמב"ם בעצמו בספר המצות שם.

ועי' בלשון הרמב"ם פ"ט ממ"א ה"ב שכתב וז"ל לא שתק הכתוב מלאסור האכילה אלא מפני שאסר הבישול כלומר ואפילו בישולו אסור ואין צריך לומר אכילתו כמו ששתק מלאסור הבת מאחר שאסר בת הבת עכ"ל. ודבריו צ"ב דמאי כתב דשתק הכתוב מלאסור האכילה הרי לא שתק הכתוב מלאסור האכילה דהרי נלמד מיתורא דלא תבשל וגו' וכן"ל. ותי' בלחם משנה שם דדבר הנלמד מכללא דאם אינו ענין אין לוקין עליו, וממילא כיון דאכילה לא כתיבא להדיא בקרא אלא נלמד מאם אינו ענין, קשיא ליה להרמב"ם מ"ט לוקין על אכילת בב"ח. ועי' תי' הרמב"ם דבאמת איסור אכילה ידעינן בק"ו מאיסור בישול דאסר הכתוב אפילו בישולו ואין צריך לומר אכילתו וכיון שכן מגילוי מילתא דלא תבשל שפיר ילפינן איסור אכילה ולוקין עליו וכן הוא בבת הבת דמבואר ברמב"ם בסה"מ ל"ח ש"ז דאיכא ילפותא לאסור הבת וכיון דאיכא ק"ו שפיר לקי עליו עי"ש כל דבריו. ומכל זה מבואר דיש ללמוד איסור אכילה מק"ו דבישול וכמו דיש ללמוד איסור הבת מק"ו דאיסור הבת.

ועי' בכסף משנה (פ"א דטומאת מת ה"ב) שהקשה על מש"כ הרמב"ם דטומאת משא במת נלמד בק"ו מנגבלה ודימה הרמב"ם שם לאיסור הבת ולאיסור אכילת בב"ח והק' הכס"מ הרי אין עונשים מן הדין ותי' דאין זה חשיב עונש מן הדין שהרי בת הבת אינה אסורה אלא מחמת הבת וכן אמרו בסנהדרין ע"ו דגילוי מילתא הוא, וכן בבב"ח דמשמע דלא אסרה תורה לבשל אלא כדי שלא יבא לאכול עי"ש. ומבואר בדבריו ג"כ דיש ללמוד איסור האכילה בבב"ח מק"ו דבישול ומטעם דלא אסרה תורה הבישול אלא משום האכילה. ויש להקשות אם כדברי הכס"מ שכל מאי דהוי ק"ו הוא משום דאיסור בישול נאסר מחמת האכילה וכמו באיסור בת הבת שנאסר מחמת הבת, א"כ קשה דמהיכא ידעינן דבאמת איסור הבישול מחמת האכילה היא וכי לא יתכן שהתורה תאסור הבישול מצד עצמו. ובאמת שכן ביאר החינוך (מצוה צ"ב) דאיסור בישול בב"ח משום איסור הבישול עצמו עי"ש וא"כ צ"ע מאין לנו שכן הוא פי' איסור זה כדי שנלמוד ממנה לאיסור אכילה. ולא דמי לבת הבת דשם הדברים ברורים דאיסור בת הבת מחמת הבת קאתי ופשוט.

ונראה לבאר דהרי ביארנו לעיל בשם הלח"מ דשי' הרמב"ם דאיסור אכילה באמת נלמד מקרא דלא תבשל, רק הא דבעינן ק"ו היינו משום מלקות דאל"כ לא לקי כיון דאינו מפורש בקרא, ומעתה מבוארים דברי הכס"מ, דאהני ק"ו דעי"ז חשיב שפיר מפורש בקרא, וכן כיון דאיכא ק"ו דכל איסור בת הבת לא הוה אלא מחמת איסור בת א"כ שפיר חשיב מפורש בקרא עי" דאיכא יתורא לרבות איסור הבת. וה"נ כן הוא בבב"ח, דכיון דנתרבה מקרא דלא תבשל לאסור האכילה באם אינו ענין שהרי כבר נאסר הבישול, א"כ בפסוק זו שנאסר בו הבישול אין הכוונה לאסור הבישול שהרי כבר נאסר, אלא כוונת הפסוק בהאי קרא לאסור הבישול מצד שמא יבא לאכול א"כ הוי כאילו כתיב מפורש בקרא זו לאסור האכילה.

ומצאתי בשו"ת הרדב"ז ח"ד סי' אלף תר"ח שהביא את דברי הרמב"ם בפירוש המשניות בפ"ג דכריתות שפיר' מדוע אין איסור בשר בחלב חייילא על חלב כיון דהוי איסור מוסף כיון דאית ביה איסור הנאה והביא שהרמב"ם תי' כיון דכל מאי דידיעינן דאסור בהנאה היינו משום כללא דכל מאי דאסר הכתוב אכילה אסור גם הנאה ומשי"א א"א לומר דהנאה חשיבא איסור מוסף עי"ש. והק' על דברים אלה דהרי באמת לא כתיבא איסור אכילה כלל אלא איסור בישול ולא ידעינן דאסור הנאה אלא מיתורא וא"כ הוה כאילו כתיב בהדיא אסיר הנאה וא"כ הדרא קושיא לדוכתה.

ונמצא דמה דנתבאר בדברי הכס"מ דאיסור הבישול הוא מטעם שמא יבא לאכול, והקשנו לעיל מנא לן הא, תשובת הדבר היא דבאמת בעיקר איסור הבישול אגן לא ידעינן טעמא דקרא ושפיר י"ל כדעת החינוך דאיסורו מצד עצמו דעצם מעשה בישול מאוס הוא. ורק לענין הא דאסר התורה ביתורא דלא תבשל לאסור גם האכילה בזה אמרנו שנאמר כאן בישול וק"ו לאכילה. כן נ"ל בביאור הדברים. ועפ"ז יש להעיר על הדובב מישרים ח"ב סו"ל ל' שלמד מדברי הכס"מ להתיר למי שרוצה לבדוק שוקולד במעבדה אם יש בו בב"ח או לא ומבשל כדי לבדוק והתיר הדבר מטעם דכיון דכל איסור בישול מטעם שמא יבא לאכול א"כ ככה"ג בודאי לא יבא לאכול דאדרבה מהדר עליה לבדוק כדי לינצל מאיסור בב"ח וכמו דאמר"י לענין חמץ דכיון דמהדר עליה לשרפו לא יבא לידי אכילה. ומלבד מה דעיקר דבריו חידוש הם וכמו שפקפק בעצמו דדורש טעמא דקרא, מלבד זה לפי הביאור הנ"ל בדברי הכס"מ בודאי אין לזה מקום כלל, שהרי מ"מ עיקר איסור בישול במקומו עומד, ולא אמרנו שנאסר משום אכילה אלא בהא דמיתירנן ללא תבשל ללמוד ממנו איסור אכילה, דזה לא נאמר אלא לאסור משום אכילה.

א] הנה המקור להמתנת ו' שעות, למדו הראשונים מהגמ' בחולין קה. שאמר מ"ע דלגבי אביו הוא חומץ בן יין, שאביו המתין מעל"ע, והוא המתין מסעודה לסעודה, ודעת התוס' שם דהאי סעודה אחריתא היינו אפילו אלתר אם סילק השולחן ובריך מוטר, [וכן הביא הרמ"א י"א להתיר גבינה אחר בשר בסעודה אחרת עם קינוח והדחה, ועי' להלן].

אבל הר"ף והרא"ש כתבו: "בסעודה אחרתא אכילנא - פי' בזמנה שרגיל אדם לסעוד, דהיינו מזמן סעודת הבקר עד זמן סעודת הערב, ופחות משיעור זה אין לאכול גבינה אחר בשר. דלא אשכחן מאן דשרי אף בהאי שיעורא אלא מ"ע, וקרי אנפשיה חלא בר חמרא" [וכן פסק השו"ע].

ואמנם יל"ע בדבר זה, דמאחר שלמד הר"ף דהשיעור הוא שיעור זמן, א"כ מ"ט לא נקט להדיא בשיעור זמן, וכמו שכתב הרמב"ם השיעור 'כמו שש שעות', שזהו השיעור מסעודת הבוקר לערב (כדמפרש בלח"מ: שכן סעודת תלמיד חכם בשעה ששית, כדאיתא בשבת ל' ע"א, וא"כ משם עד שש שעות הוי סעודה אחרת).

אבל הביאור שנחלקו כאן הראשונים האם מ"ע בא לומר הלכה ושיעור קצוב לדורות, שכך הבינו תוס' ומה הוציאו דסעודה הוא כמשמעותה, אבל הר"ף הבין שמ"ע לא בא לקבוע הלכה, אלא להראות על הנהגת אביו והנהגתו לעומתו, ואנן שמע"י משיחתו את הזמן היותר פחות שאפשר להקל, דהיינו הזמן שהמתין מ"ע בין סעודה לסעודה.

וממילא יתבאר דברי הר"ף, לפי דרכו דאין כאן 'שיעור' קצוב (שיש לומר בו לא פלוג), א"כ בודאי שיש חילוק בין מיני אוכלין, וכפי הטעם שכ' הטור לו' שעות - 'לפי שהבשר מוציא שומן ומושך טעם עד זמן ארוך', והרי בכל מין מאכל ישנו שיעור עיכול אחר, וא"כ ו' שעות הוא השיעור הכי פחות שמצאנו בגמ', אמנם כ"א מצי לאחמורי לנפשיה לעשות משמרת' [כמש"כ המרדכי בשם מהר"ם, וכן הגר"א ציין כמקור לחומרא של בשר אחר גבינה, את מ"ע בשם אביו שהחמיר מעל"ע].

ואמנם לפי הטעם שכתב הרמב"ם משום בשר שבין השיניים, בזה לכא' אין חילוק בין האוכלין, שעד כמה שנשאר בשר, יש שיעור קצוב כמה זמן לוקח לו לפוג טעמו, היינו ו' שעות, וא"כ לדעתו ו' שעות הוא אכן שיעור מדויק (ומש"כ כמו ו' שעות ביארו הפוסקים באופנים שונים, יש שפי' דאזלי בתר שעות זמניות, ויש שפי' דהכונה בתוך שעה השישית).

ב] ולפ"ז מיושב סתירה בלשונות הפוסקים האם לבן תורה ראוי להחמיר יותר או פחות, שהמהרש"ל כתב שמי שיש בו ר"ח תורה' יחמיר להמתין שש שעות. [והביאו הש"ך פ"ט סק"ח, והט"ז שם הביא כע"ז משערי דורא (ועי' בפמ"ג דאחר שנהגו העולם אין לפרוץ גדר, משמע גם למי שאינו בן תורה)].

אמנם ר"ת בספר הישר, השתמש בלשון זה בכיוון ההפוך, שכתב: "ואע"פ דר"ח פליג אהאי פיסקא שדי בקינוח והדחה, וסובר שצריך המתנת זמן דווקא, לא דסמכא היא, דהטעם שהורה כן הוא משום שאינן בני דאורייתא, ובקעה מצא וגדר בה גדר", וחז"ל שלמי שאינו בן תורה יותר ראוי להחמיר מאשר לבן תורה.

אבל לפי הנתבאר ה"ז את"ש לשיטתם, שר"ת למד שנאמר כאן שיעור קצוב, א"כ אין מקום להחמיר על השיעור, שהרי זה כמפקפק בשיעור חכמים, (וכמש"כ הפוסקים לגבי ביטול ברוב וכדו'), ורק למי שאינו בן תורה יש להחמיר, וכדאי' בכ"ד דהחמירו לשאינן בני תורה, כיון שמדמים מילתא למילתא, ואומרים אם התיר לנו כאן מסתמא בעוד מקומות כע"ז, ובאים לכלל תקלה.

אמנם היש"ש והפוסקים שחששו להרי"ף ששיער בו' שעות, ולדידיה כל ענין ההמתנה הוא דבר שאינו קצוב, וא"כ בודאי שאם יש צד להחמיר, לבני תורה יש לחשוש יותר, (וכמש"כ הש"ד הנ"ל "ואם אי אפשר למחות ביד בני אדם שאינן בני תורה, אבל בבני תורה ראוי למחות ולגזור בהם שלא יקילו פחות משש שעות", והיינו שאי אפשר לכפות על שאינן בני תורה להיות מן המחמירים, כיון שיש להם על מי לסמוך וכדו', אבל לבני תורה שמדקדקים במעשיהם יש מקום להורות להחמיר ולחשוש יותר מהמחוייב עפ"י עיקר הדין).

הלכות מעשיות בבשר וחלב

הרב זיו שצ'לקה

כף ומצקת שנתחבו למין ההופכי - כף חלבית שנתחבה לתבשיל בשרי (או להפך) אם הכף אינה בת יומה התבשיל מותר בכל מקרה ואם הכף בת יומה (שהשתמשו בה בחלב חם בכלי האשון בעשרים וארבע שעות האחרונות) צריך שיהיה תבשיל פי שישים מהכף (ש"ע יו"ד צד סעיף ג, ד) והנה הדרך לשער שישים כנגד הכף מובא בב"י (צח) וז"ל כתב המרדכי בשם ראב"ה היאך משערים שישים נגד כל הכלי האסור ממלאים כלי גדול מלא מים ויתן הקדירה האסורה תוך אותו כלי והמים היוצאים הן הן שיעור דופני הקדירה וישער בהיתר כנגד אותם המים עכ"ל.

וראיתי בספר הלכות בשר בחלב (עמ' שכד) שבדק ארבע כפות שונות ע"י הכנסתם למים ומצא שבשיעור של 180 סמ"ק בערך יש פי שישים מכף רגילה וכתב שלפי זה בכוס שתיה רגילה (בערך 240 סמ"ק) אפילו אינה מלאה לגמרי יש בודאי יותר משישים כנגד הכף וכל שכן כנגד כפית קטנה (ובסיר שמכיל בערך 720 סמ"ק יש פי שישים ממצקת מתכת סטנדרית ע"ש).

ודבר זה הוא הלכתא רבתא לכל יושבי על מדין שכמעט לא מצוי שתחיתב כף או כפית בת יומא תאסור את התבשיל (וכמדומני שרבים לא מודעים לדבר זה).

המתנה אחר אכילת פרווה שקיבל אדם מבשר - בשו"ת רב פעלים (או"ח כ"ג סימן י"ג) נשאל לגבי ביצים שהוטמנו ע"ג קדירת חמין והאדים של החמין עולים ונבלעים בביצים (ע"ש הציור) האם צריך להמתין שש שעות לאחר אכילת ביצים אלו והשיב שא"צ להמתין שש שעות ולא מבעיא לדעת הרמב"ם שטעם המתנת שש שעות הוא משום חשש בשר בין השיניים שכאן לא שייך חשש זה אלא אפילו לדעת רש"י שטעם חשש המתנה הוא משום שהבשר מושך טעמו עד שש שעות זהו דוקא בבשר ממש (או במרק שבשלו בו בשר) אבל בביצים אלו אין ממשות בשר ואין הטעם נמשך בהם לאורך זמן ולכן א"צ להמתין שש שעות לאחר אכילתן וכן פסקו באשל אברהם (בוטשאטש או"ח קע"ג) ובכף החיים (יו"ד פ"ט אות נ"ד) בשם פרי הארץ (ח"ב סימן י"ב, אולם ע"ש שכתב שאם התבשיל הוא מבשר בהמה יש להמתין שש שעות ואעפ"י שמעיקר הדין מותר ע"ש).

ולפי זה יוצא שמי שמחמם קוגל וכד' ע"ג צלחת ומניח אותה בתוך סיר החמין ומכסה את הצלחת עם המכסה של הסיר שא"צ להמתין שש שעות לאחר אכילת הקוגל ובספר הלכות בשר בחלב (עמ' ס"ט) כתב שה"ה במנות אוכל מוכן שיש בהם בשר ואורז וכד' ויש ניילון המכסה את המנה ובמהלך החימום בולע האורז מזיעת הבשר שא"צ להמתין שש שעות אחר אכילת האורז אם אינם נוגעים בו זה.

עירוב סוכר חלבי בכוס תה תוך שש שעות מבשר - במקומות ציבוריים מצוי שאנשים מכניסים כפית עם מעט חלב לתוך הסוכר ונוצרים גושים של סוכר שמקורב בהם מעט חלב ואם כבר עירוב סוכר זה בתה, פשוט שמתור לשותו כיוון שהחלב בטל בשישים והשאלה היא האם מותר לשים סוכר זה לכתחילה ויסוד השאלה הוא האם בכה"ג נחשב כביטול איסור לכתחילה או לא.

השו"ע (פד, יג) כתב וז"ל דבש שנפלו בו נמלים יחממו עד שיהא ניתן ויסגנו עכ"ל וכתבו הש"ך והט"ז שאין כאן ביטול איסור לכתחילה כיון שאין כוונתו אלא לתקן הדבש ולא לבטל את הנמלים ולכאורה ה"ה כאן שאין הכונה לבטל החלב בתה אלא להמתיק את התה ואעפ"י שדעת הט"ז (צ"ט ס"ק ז) שכל זה הוא רק אם אי אפשר בעניין אחר, כיון שזה מקום ציבורי נחשב שאי אפשר בעניין אחר (עמק התשובה ח"ד ס' נט) ולכן לכתחילה יש להשתדל לקחת סוכר נקי ואם אינו יכול להיזהר יש להקל בזה וכמשנ"ת (שבט הקהתי ח"א ס' ר"כ), ונראה שאם יש ספק שמא הסוכר רטוב ממים יש להקל בפשיטות.

המתנת שש שעות מבליעת בשר שבין השיניים - נחלק פוסקי זמננו האם מי שמוצא בשר בין השיניים כמה שעות לאחר אכילתו ובלוע אותו צריך להמתין שש שעות מזמן הבליעה או לא וסברת המחמירים היא כיון שבגמ' חולין (קה): מבואר שבשר שבין השיניים נקרא בשר (ולכן אסור לאכול גבינה עד שיוצאו את הבשר) ממילא דינו כבשר גם לענין המתנת שש שעות ואעפ"י ששיעורו מועט לא חלקו חז"ל בכמות הבשר וכל אכילה מחייבת המתנת שש שעות וסברת המתירים היא שאע"פ שגם באכילה מועטת של בשר צריך להמתין שש שעות ואפילו שאכילה מועטת כזו אינה מושכת טעם זה משום לא פלוג מה שאין כן במקרה שנשאר בשר בין שיניו שבכה"ג לא אמרינן 'לא פלוג' וכיוון שאין טעם הבשר נמשך א"צ להמתין לאחר בליעת הבשר.

ונראה שלבני אשכנז יש יותר סברא להקל כיוון שדעת הרמ"א (פ"ט ס"א) שמעיקר הדין א"צ להמתין כלל לאחר אכילת בשר וכל דין ההמתנה הוא מנהג בלבד ונראה שבכה"ג אין מנהג להחמיר כלל מה שאין כן לבני ספרד שחיוב ההמתנה הוא מדינא דגמ' שקשה להקל בלא ראייה ברורה (ולמעשה דעת הבדי השולחן והגרח"ק שליט"א שצריך להמתין שש שעות, ואילו דעת הגר"א נבנצל שליט"א שאין צריך להמתין, ודעת הגרי"ש א"צ להמיקל יש לו על מה לסמוך).

קובץ פסקים בהלכות בשר בחלב

הרב טוביה גולדשמידט

א. **בליעה בכלי שני**. קפה עם חלב רותח, שהכניס בו כפית בשרית בת יומה, האם יכולים המים הרותחים להפליט את טעם הבשר מהכפית. והנה הקפה יש לו דין של כלי שני, שהרי המים הרותחים הם בתוך כלי שני, ועל"י סי' קה ס"ג שבדיעבד מותר כלי שני, אך הט"ז (שם ס"ק ד) מחמיר בכלי שני, ובגליון רע"א שם מחמיר לענין הגעלה שיש להגעיל הכלי אפי' שנאסר רק ע"י כלי שני, ואמר הגר"ש אולמן זצ"ל בשיעור (מאור חיים) שיש להחמיר כהט"ז. ושמעתי מהגר"ר מתתיהו דייטש שליט"א (רב שכונת רמת שלמה י-ם) שמיקל בציוור הנ"ל, וזה עפ"י מש"כ הבית מאיר (הו"ד בדרכ"ת סי' קה ס"ק סב) שבדרבנן יש להקל משום שבבליעות של בשר בחלב זה תמיד דרבנן שהרי אפי' להט"ז כלי שני יכול רק להבליע ולהפליט אך לא לבשל, ובשר בחלב מדאו' הוא רק בדרך בישול [וע"ע פמ"ג פתיחה לתערובות ח"ב פ"א ד"ה והנה לח].

ב. **בליעה בכבוש**. אם נשפך חלב על גבי השיש ושהה שם מעל"ע, אפילו אם היתה כמות מרובה, מ"מ לא אמרינן שנהיה השיש בלוע מחלב ע"י דין כבוש, דכאן החלב רק מונח ע"ג השיש ובשביל להאסר בכבוש צריך שיהא ממש שרוי בתוכו (הגר"ש אולמן זצ"ל).

ג. **ב' קדירות נוגעות זו בזו**. על רמ"א (סי' צב ס"ח וכן סוסי' צג) דשתי קדירות א' בשרי וא' חלבי שנוגעות זו בזו בלא רוטב אין אוסרין זו את זו, וכתב בפמ"ג (שפ"ד סי' קהס"קכב) דמ"מ לכתחילה אין לעשות כן ליגע ב' קדורות חמות אפילו אין בהם תבשיל. שמעתי מאמור"ר שליט"א בשם הגר"ש אולמן זצ"ל דהטעם שלכתחילה אסור אינו משום ביטול איסור לכתחילה דהא אין כאן בליעות כלל, אלא הטעם משום חשש שיתזו מכלי א' לחבירו, ולכן בכל כלי שיש לו תוך חיישינן שיהא כלי עם תבשיל וכשיגע יכול להשפך מהתבשיל, (אבל במניח כלי ע"ג קרקע שבלעה מאיסור לא שייך חשש זה).

ד. **זהירות שלא יגע פת בבשר או בחלב**. ישנה הלכה לא כ"כ ידועה, והוא מש"כ בשו"ע (סי' צא ס"ג) דצריך לזהר שלא יגע בשר בלחם וכן שלא יגע בו גבינה שמא יבא לאכול הלחם עם המין הנגדי, ועל"י דרכ"ת (ס"קיב) דבאופן שאין רגיל לאכול עם הלחם מהמין הנגדי כגון בפת מועט באופן שמייחדים הלחם לבשר או לחלב נהגו שלא חיישינן לזה.

ה. **מנהג אשכנז בהמתנה בין בשר לחלב**. כ' הש"ך (סי' פט) שכל מי שיש בו ריח תורה ימתין ו' שעות בין בשר לחלב. בענין המנהג הרווח בקהילות אשכנז להמתין ג' שעות, מפורסם שאין מקור מפורש בראשונים, ורמז יחיד לשיטה זו הוא באיסור והיתר (לרבינו ירוחם, סי' לט) ששם איתא ג' שעות, ועל"י בספר מעדני אשר (איסור והיתר סי' מא, עמ' סז, הרב אשר לונצר) שכתב דנראה שיש טעות הדפוס משום שברבינו ירוחם (תולדות אדם וחווה נתיב טו ח"ה דף קלז טור א) כתב בהדיא ו' שעות. עוד העיר במעדני אשר (עמ' סט) שבחורב של הגר"ש זצ"ל (עמ' 320 מהד' גרמנית) כתב שמומלץ להמתין שש שעות בין בשר לחלב.

ועל"י בדרכי תשובה (סי' פט ס"ק ו) בשם ספר מזמור לדוד (להרב מהרד"פ ז"ל סי' פט עמ' סא ד"ה שם אות ו') שהביא את דברי הפרי חדש להמתין ד' שעות בקירוב בחורף וכתב שם שמזה נובע מנהג מקומות שאין ממתניין אחר הבשר רק ג' שעות בקירוב אפי' בקיץ ויש למנהג זה על מה לסמוך הואיל ואם היה בחורף אז היה כבר זמן סעודה אחריתא א"כ ממילא מוכח דאינו מושך טעם גם לאחר ג' שעות ע"י שם. עכ"ל.

וש"ב הר"י מיכאל לאבנשטיין נ"י מלונדון שאל את מרן הגרא"מ שך זצ"ל ואמר לו עשה כמו שאביך עושה אל תשנה. הגר"ר דניאל לוי זצ"ל אב"ד ציריך, המליץ לאמור"ר שליט"א להמתין ו' שעות, וכשישב בשימוש ת"ח אצל הגר"מ שטרן שליט"א שאל אותו שאלה זו, ולא רצה לענות בזה והבטיח שישאל את מרן הרב ואזנר זצ"ל, אחרי שבועיים השיב שהרב אמר בזה הלשון: 'פרוביר מסביר זיין דעם יונגער מאן די ויכטיג קייטוארטען זעכס שעות'. (תנסה להסביר לאברך את הנחיצות להמתין ו' שעות). הגרי"א דינר שליט"א אמר שמהנהגם שהגבירים (מגיל בר מצוה) ממתניים ו' שעות והנשים ג' שעות.

בירור המעשה מהגר"ש סלנט

הרב אהרן הכהן פרידמן

בספר אגן הסהר (ח"א עמוד 633) מובא מעשה מהגאון רבי שמואל סלנט זצ"ל, רבה של ירושלים, בעניין בשר בחלב, "דהנה מפורסם המעשה על הגאון רבי שמואל סלנט זצ"ל, דהנה מנהגם היה לעשות חתונות בחצר בית הכנסת... ונפל שם כוס חלב של ילד לתוך סירי הבשר ולא היה ששים כנגדו והיו סבורים שנאטר כל האוכל שהכינו לשמחה, והלכו לשאול את רבם רבי שמואל מסלנט זצ"ל ואמר שצריך זמן לחשוב ולאחר חצי שעה הורה להתיר, והוא עצמו בא לשמחה ואכל מהבשר, והיה הדבר תמוה. ולאחר שמונה שנים נודע הדבר, דכאשר החלב היה שכיב מרע קודם פטירתו מן העולם, הוא התוודה על זה שהיה מערב הרבה אחוזה מים בתוך החלב בלא ידיעת הציבור, ורבי שמואל סלנט ברוב פקחותו וצדקתו חשב על כך וקרא לו והכריחו להודות על הכמות המדויקת ועל פי זה התיר כיון שאותם חלקי מים שבחלב אין צריך שיהיה ששים כנגדם."

ומביא בספר הנ"ל שהגאון ר' אברהם גניחובסקי זצ"ל שאל על מעשה זה "שצריך להבין היאך האמינו רבי שמואל לחלבן הרי אין אדם משים עצמו רשע." ואפשר לתרץ, דהרי מדאורייתא רק בשר בהמה בחלב אסור, ובשר עוף בחלב איסורו מדרבנן, ויש לדון מה הדין כשנפל חלב לבשר עוף ויש ספק האם יש ששים כנגד החלב האם נאמר שספק דרבנן לקולא ויהיה הבשר מותר באכילה, וראה בזה בש"ך (יו"ד סי' צ"ח ס"ק ט') שמבואר שבכה"ג הבשר מותר באכילה, וא"כ י"ל שגם בלי עדות החלבן על מעשהו, כיוון שהיה מקום להסתפק שכך הוא עושה, והוא מערב מים בחלב, ה"ל ספק דרבנן ולקולא, ואין זה כספק שאפשר לברר שדינו לחומרא, שהרי רק החלבן יודע על מעשהו, ואם יאמר שלא עושה ככה, אי"ז ראה שאכן אינו עושה כך, שאם הוא יכול לרמות במעשה, יכול גם לרמות בדיבור, ולפ"ז אפשר שבאמת המעשה לא היה שקרא הגר"ש זצ"ל לחלבן, אלא שמחמת עצם הספק שכך הוא הדבר, התיר את הבשר.

ואמנם יל"ד שלכל אדם יש חזקת כשרות שאיננו מרמה, ואין זה נחשב כספק, ואפשר שהגר"ש זצ"ל הכיר לפי הטעם שאי"ז רק חלב ללא תוספת מים, וזה ריעותא בחזקת כשרות שלו.

עוד י"ל גם אם נאמר שנשמך על הודאתו, שבחכמתו הצליח להוציא ממנו הודאה זו כמסיח לפי תומו, לא כמודה בדבר עבירה שעשה.

ויש לציין מעשה שהובא בספר "רבי אליהו חיים מייזל" (עמוד 134) שיכול לשפוך אור גם על המעשה של הגר"ש זצ"ל. "יהודי לודז' התאונו לפני הרב מייזל, כי החלבנים מוכרים להם חלב מהול במים. הרב מייזל הזמין אליו את כל החלבנים ואמר להם: היות ואני עוסק קעת בשאלה חמרה בהלכות בשר בחלב, הנוגעת לכמה יהודים בלודז', הייתי נוטה לאחר חקירה ודרישה בספרי הפוסקים הראשונים להכשיר את השאלה לו ידעתי כי החלב בעיר איננו נקי... כן, רבינו, השיבו החלבנים, אמת ויציב, כולנו מוכרים חלב מהול במים, אין אף אחד נקי מעוון זה. אז קם הרב ונזף בהם והזהירם אזהרה חמורה שאם ימשיכו למכור חלב מהול במים יכריז עליו כעל חלב טמא."

רק לכאורה היה מקום לדון במעשה הנ"ל מסיבה נוספת, שכיון שהמים התערבו בחלב הם בטלים בחלב, ועתה נחשב כל הכמות כחלב, ויש לשער בשישים כנגד כל הכמות, כולל המים שבתוכו, אבל זה אינו, כמבואר ברמ"א (יו"ד צ"ד ו') "בקדירה של חלב שבשלו בה מים תוך מעת לעת ואחר כל בשלו בה בשר לא אמרינן דצריך לשער נגד כל המים רק נגד החלב."

איסור בל תשחית בבישול בב"ח

הרב יהודה יהושע לנג

הגר"ש קלוגר זצ"ל בספרו טוב טעם ודעת מ"ק סי' ק"ה נשאל ל"ל קרא לאיסור בישול בשר בחלב, [דהרי איכא ג' קראי ע"ז במשפטים וכי תשא וראה, ואמרינן בחולין קט"ז: דחד לאיסור אכילה וחד לאיסור"ו וחד לאיסור בישול], ולכאורה קרא דבישול מיותר, דכיון שיש איסור לאכול בשר שנתבשל בחלב, א"כ כשמבשלו ואינו ראוי לאכילה משחיתו ועובר על בל תשחית, ובשלמא להראשונים דבשאר מילי אסור רק מדרבנן ורק בעץ מאכל הוא דא' ניחא, אבל להסוברים דבכל מילי איסור בל תשחית הוא מה"ת, א"כ ל"ל קרא.

ותירץ דנפק"מ למבשל של נכרי לנכרי דלא שייך בל תשחית דהנכרי יאכלנו וגם הנכרי היה מבשלו בלעדיו, וליכא איסור בל תשחית, ולכך בעינן קרא לאיסור בישול בב"ח. ומבואר מדבריו דבישראל באמת עובר עליו בשני לאווין גם בישול בב"ח וגם בל תשחית, ועיין מעדני אשר (שורץ) שופטים (תשס"ו) מש"כ ע"ז.

« המשך מעמ' 1:

אבקת חלב שנפלה לתבשיל בשרי

יש הטוענים (הרב יגאל ממליה בקובץ אור תורה חשון תשנ"א) כב והשיג עליו הרב חיים כהן בגליון תשנ"ב (כב) כי אבקת חלב היא כתבלין העשוי לטעם שאפילו באלף לא בטיל (רמ"א יו"ד צח ח) אך נראה שאם לא מרגישים את טעם האבקה בתבשיל בודאי אפשר לבטל בשישים וכדפסקבשו"תנוב"י (תניינא"ו"ד נו) וכן אין לומר שתבלינים שהוסיפו לאבקת החלב (מלח, סוכר וכיו"ב) ונותנים טעם בתבשיל יגרמו לאבקת החלב שלא תתבטל כדכתבבשו"ת משנה הלכות (יג קיא).

עכ"פ, גם הפוסקים שאומרים לשער לפי כמות האבקה בלבד יודו שאם יש טעם חלב במאכל אין כאן ביטול והמאכל יהיה אסור דהוי כמו ניכר האיסור או משום טעם כעיקר (שבט מיהודה ב ט). ולמעשה כתב בעל שבט הקהתי(בנתיב החלב א עמ' 65) דאפשרדישראל יכול לטעום מהתערובת אם קרוב הדבר שלא יטעם טעם חלב כשיש שישים כנגד האבקה דהוי חששא בעלמא. ואם לא יטעם טעם חלב המאכל יהיה מותר.

« המשך מעמ' 1:

חריף חלבי שהתבשל בכלי בשרי

ומ"מ בד' הרא"ש וש"ר הנ"ל מפורש להקל בזה ולא מצינו להדיא מי שמחמיר בזה, וי"ל שזהו טעמו דמהריל"ד שני' בדבריו שאין איסור גם בבצל עצמו.

(ועוד ילה"ע, שקולת מהריל"ד היא משום שנקט שהרוטב ודאי מותר מדין נ"ט בר נ"ט, אך בהפמ"ג [צוב בש"ד] כ' שאוכל שנתבשל בדבר חריף דינו כמוהו והוי כטעם א' ומבואר ש"ל שהדבר חריף הפקיע את כל הקלישות של הטעם והוי כמאוכל לאוכל, א"ו שהחריפות הולכת עם הטעם הנבלע בה ואינה מניחתו להיקלש (וכטעם זה כ' הנשמ"א בהל' פסח סי' כד), ולפי"ז אף להמתירים בקדירות נוגעות יש להחמיר בזה. אך ברעק"א ב' הפמ"ג שם תמה על הפמ"ג שאין טעם לזה, מיהו יל"ע בזה מד' המג"א באו"ח תנא המובאים בנשמ"א שם, ופסק כן במשנ"ב סק"צ שם, ואכמ"ל ב.)

שמועה טובה

במסגרת השיעור השבועי הקבוע בשו"ע בעיון שנמסר ע"י מורנו **הגאב"ד הגרש"ז אולמן** זצ"ל

יתחילו ביום שני כ"ט שבט
בלימוד הלכות בשר בחלב

ע"י בנו הרה"ג ר' **אברהם יצחק אולמן** שליט"א

השיעור מתקיים מדי יום ב' בשעה 7:40 בערב

בביהמ"ד "מאור חיים" רח' נתיה"מ 2

בברכת התורה

נושאי הגליונות הקרובים בס"ד

תרומה - כבוד בית הכנסת

תצוה - משלוח מנות ומתנות לאביונים

ד"ת [עד 700 מילים] יתקבלו בצירוף שם מלא

בדוא"ל: a740700@gmail.com

באותו שבוע, עד יום שלישי בלילה

בכת"י, עד יום א' בתיבה שע"י אוצה"ס בצירוף הוצ' הקלדה (10 ש' לעמ')